

تأثیر تاخیر در پرداخت‌ها بر مدت پیمان و ضمان تأخیر ایفای تعهدات مالی

کارفرما در پیمان‌های PC

محمد رضا محمدی شوره

چکیده

در پروژه‌های عمرانی، هرگاه کارفرما تعهدات مالی خود را مطابق موعدهای درج شده در اسناد و مدارک قرارداد (پیمان) انجام ندهد، پیمانکار می‌تواند نسبت به این موضوع ادعا کرده و تاخیرات پروژه را مجاز کند. این ادعا می‌تواند به دلیل عدم پرداخت به موقع صورت وضعیت‌ها و پیش پرداخت پروژه، مطابق بخشنامه ۵۰۹۰ و ۱۳۰۰ سازمان برنامه بودجه، تهیه و به کارفرما ارائه گرد لیکن این بخشنامه‌ها در پیمان‌های PC موضوعیت نداشته و با توجه به حجم قابل توجه مشکلات مالی طرح‌ها و ابهامات موجود در نحوه محاسبه تمدید پیمان در این قراردادها، در پژوهش حاضر با بررسی بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها به بررسی این موضوع و ارائه نتایج نویسنده در اینخصوص اقدام نموده است

واژگان کلیدی: تاخیر در پرداخت، پیمان PC، بخشنامه ۵۰۹۰، تمدید مدت پیمان

۱- مقدمه

در اکثر پروژه‌های کشور، یکی از مشکلات اساسی که پیمانکاران با آن روبه‌رو هستند، عدم پرداخت به موقع مطالبات توسط کارفرما می‌باشد. صورت وضعیتی که فرآیند رسیدگی تا پرداخت آن، کلاً ۲۰ روز می‌باشد، در بسیاری از موارد با تاخیرهای چندین ماهه پرداخت می‌شود. عدم پرداخت به موقع مطالبات پیمانکاران با تأثیر مستقیم بر جریان نقدینگی (Cash Flow)، علاوه بر ایجاد وقفه، کاهش بهره‌وری و سرعت اجرای کار، باعث ایجاد تاخیر در پروژه و به طبع آن تحمیل ضرر و زیان برای پیمانکاران می‌گردد. در ایران رویکرد قانونگذار در پیمان‌های مختلف، متفاوت بوده است به عنوان مثال در پیمان‌های متعارف (با شرایط عمومی پیمان نشریه ۴۳۱۱) به جهت تاخیر در پرداخت‌هایی که توسط کارفرما ایجاد می‌گردد، صرفاً مطابق با بخشنامه ۵۰۹۰، تمدید زمانی برای پیمانکار در نظر گرفته می‌شود در شرایطی که در پیمان‌های سرجمع، علاوه بر تمدید مدت پیمان، خسارت تاخیر در پرداخت نیز برای پیمانکار در نظر گرفته شده است. در پیمان‌های PC ابهاماتی در خصوص نحوه مواجهه با تاخیر در پرداخت‌هایی که توسط کارفرما ایجاد می‌گردد وجود دارد که می‌توان در حله اول برداشت نمود در این نوع قرارداد نیز تاخیر در پرداخت موجب تطویل مدت قرارداد نخواهد شد. رویکرد قانونگذار یا برداشت‌های اولیه در خصوص نحوه مواجهه با تاخیر در پرداخت‌هایی که توسط کارفرما ایجاد می‌گردد در پیمان‌های مختلف رایج در کشور را می‌توان بصورت ذیل دسته‌بندی کرد:

قراردادهای با شرایط عمومی پیمان متعارف (نشریه ۴۳۱۱): در این نوع از قرارداد طبق بند ۹ ماده ۳۰ شرایط عمومی پیمان فقط قرارداد تمدید می گردد (محا سبه تأخیرات مجاز) و این بدان معناست که تنها در این نوع از قراردادهای تأخیر در پرداخت موجب تطویل مدت پیمان خواهد شد و از این بابت خسارتی به پیمانکار تعلق نمی گیرد اگرچه در صورتیکه تأخیرات پیمانکار مجاز شد به اندازه مدت زمان تأخیرات مجاز پیمانکار می تواند درخواست هزینه های بالا سری، تعدیل و.. نماید. نتیجه اینکه تنها در قراردادهای با شرایط عمومی پیمان متعارف (نشریه ۴۳۱۱) پیمانکار برای تأخیر در پرداختهای خود از سوی کارفرما می تواند مطالبه تطویل مدت زمان قرارداد کرده که بدین منظور از بخشنامه های ۵۰۹۰ و ۱۳۰۰ و سایر بخشنامه های مرتبط باید استفاده کند.

پیمان های سرجمع: طبق ماده ۸ به جهت مستندسازی و شفافیت کارها، لازم است حداکثر هر شش ماه یکبار به تأخیرات (نسبت به آخرین برنامه زمانی تفصیلی مصوب) رسیدگی و میزان تأخیرات مجاز و غیرمجاز مشخص و مستند شود. به این منظور پیمانکار باید در پایان هر دوره حداکثر شش ماهه، گزارش تأخیرات را با ارائه محاسبات و دلایل توجیهی، به مهندس مشاور تسلیم کند. میزان تأخیرات مجاز و غیرمجاز که توسط مهندس مشاور و با رسیدگی به دلایل پیمانکار تعیین می شود، پس از تصویب کارفرما در مدت پیمان ملاک عمل بوده و در پایان پیمان نیز به عنوان مستندات رسیدگی به تأخیرات، مبنای عمل قرار می گیرد. زمان رسیدگی توسط مشاور و تصویب کارفرما برای هر دوره شش ماهه، حداکثر یک ماه از تاریخ ارائه گزارش تأخیرات توسط پیمانکار می باشد. طبق بند "و" ماده ۱۲ قرارداد سرجمع هرگاه کارفرما در پرداخت پیش پرداختها، صورت وضعیتها (موقت، قطعی و تعدیل) و سپرده ها تأخیر نماید علاوه بر تمدید مدت پیمان به اندازه ۵۰ درصد زمان محاسبه شده بر اساس بخشنامه ۵۰۹۰، کارفرما باید به منظور جبران خسارت ناشی از تأخیر در تأدیه اصل بدهی، بر اساس نرخ تورم اعلامی مرکز آمار ایران، به پیمانکار خسارت بپردازد. در قراردادهای سرجمع در صورتی که کارفرما در تأمین زمین (محل اجرا کار)، تهیه کامل نقشه های اجرایی، پیش بینی اعتبار لازم در قانون بودجه سنواری برای پروژه یا تأمین مجوز در پروژه هایی که نیاز به اخذ مجوزهای مورد نیاز از طرف کارفرما است (طبق برنامه زمانی اجرای کار) قصور داشته باشد، تخلف دستگاه اجرایی محسوب شده و ملزم به پرداخت خسارت به پیمانکار بر اساس مفاد پیمان می باشد. در قراردادهای سرجمع هرگاه کارفرما در پرداخت پیش پرداختها، صورت وضعیتها (موقت، قطعی و تعدیل) و سپرده ها تأخیر نماید، به منظور جبران خسارت ناشی از تأخیر در تأدیه اصل بدهی، کارفرما بر اساس نرخ تورم اعلامی مرکز آمار ایران، به پیمانکار خسارت می پردازد. مدت تأخیر در هر پرداخت، از تاریخ آخرین مهلت مندرج در ماده ۳۷ شرایط عمومی پیمان تا تاریخ تحویل چک به پیمانکار یا واریز وجه به حساب وی (هر کدام که مقدم باشد) خواهد بود. نکته: حداکثر خسارت پرداختی به پیمانکار بابت جبران خسارت دیرکرد در پرداختها، ۲۰۵ درصد مبلغ اولیه پیمان است و مازاد بر آن قابل پرداخت نیست. البته در صورت احراز شرایط زیر، محدودیت پرداخت خسارت به پیمانکار تا سقف ۲۰۵ درصد مبلغ اولیه پیمان برداشته می شود: ۱- پروژه های با پیشرفت ریالی ۹۰ درصد مبلغ اولیه پیمان و بیشتر (در محاسبه پیشرفت ریالی، مبالغ ناشی از تعدیل لحاظ نمی شود)؛ ۲- پیمان هایی که با اعمال ماده ۴۸ شرایط عمومی پیمان خاتمه داده شده اند (در مدت پس از ابلاغ خاتمه پیمان تا زمانی که مطالبات تسویه نشده باشد).

پیمان های PC و EPC: چنانچه کارفرما نتواند ظرف مدت مقرر در ماده ۵۳-۴ صورت وضعیت پیمانکار را پرداخت کند به تناسب مدت تأخیر در پرداختهای مربوطه مبلغی به عنوان جبران هزینه های اضافی پیمانکار در مدت تأخیر که میزان آن در شرایط خصوصی پیمان مشخص میشود به وی پرداخت می کند و در صورت تأخیر بیش از ۳ ماه از سوی کارفرما در پرداختها پیمانکار می تواند به استناد ماده ۶۹ خاتمه پیمان را درخواست کند. پس در این نوع قرارداد نیز تأخیر در پرداخت موجب تطویل مدت قرارداد نخواهد شد و تنها خسارت دریافت می کند و یا درخواست خاتمه پیمان می دهد.

پیمان های DB: در این نوع قراردادهای نیز پیمانکار محق به دریافت خسارت تأخیر در پرداخت مطابق شرایط عمومی یا خصوصی پیمان خواهد بود و اگر مهندس مشاور ظرف ۶۳ روز پس از دریافت صورت وضعیت و مدارک پشتیبان مربوطه، نسبت به صدور گواهی پرداخت، قصور کرده باشد، و پیمانکار ظرف ۸۴ روز پس از انقضای مهلت تعیین شده در ماده قبل، طلب قابل دریافت خود در گواهی

پرداخت میانی را، که پرداخت در این مهلت باید انجام می شد (به استثنای کسور مربوط به ماده ۵-۲ [دعاوی کارفرما])، دریافت نکرده باشد، پیمانکار می تواند درخواست خاتمه پیمان بدهد. پس در این نوع قرارداد نیز تاخیر در پرداختها موجب تطویل مدت قرارداد نخواهد شد و تنها خسارت دریافت می کند و یا اینکه درخواست خاتمه پیمان میدهد

۲- بیان مساله:

همانطور که گفته شد در حله اول به نظر می رسد در پیمانهای PC و EPC تاخیر در پرداخت موجب تطویل مدت قرارداد نخواهد شد و تنها خسارت دریافت می کند و یا درخواست خاتمه پیمان می دهد. لیکن بحث عدم انجام تعهدات کارفرما و تاثیر آن بر کاهش بنيه مالی پیمانکار و تاثیر غیرقابل انکار عدم تامین جریان نقدینگی بر زمانبندی پروژه و کاهش سرعت اجرای پروژه از یکسو و این مهم که در هیچ یک از ماده ها و بندهای شرایط عمومی مذکور به صراحت بر عدم امکان تمدید مدت پیمان بدلیل تاخیر در پرداخت، مطلبی عنوان نشده است و از آنجایی که مطابق ماده ۲۲۰ قانون مدنی اگر قرارداد در خصوص موضوعی مسکوت باشد باید به اسناد بالادستی کشور ارجاع گردد، بررسی و بحث در این خصوص شایان توجه و با اهمیت می گردد. لذا در این پژوهش سعی شده است تا ابتدا با بررسی ضوابط و بخشنامه های موجود و نیز مباحث مطروحه در جامعه مهندسی، یک جمع بندی بر اساس نظر نگارنده در اینخصوص ارائه گردد. در این راستا ابتدا خلاصه مفاد بخشنامه ۵۰۹۰ و سپس مفاد مرتبط با موضوع پژوهش در شرایط عمومی پیمانهای PC مطابق با بخشنامه های جاری و آتی آن ارائه می گردد تا در کنار ارائه مبانی محاسباتی تاثیر دیرکرد در پرداخت بر روند اجرایی طرح، امکان جمع بندی حقوقی و فنی موضوع مورد بحث مهیا گردد

۳- بخشنامه ها و استفساریه ها

بخشنامه ۵۰۹۰:

تعاریف در بخشنامه ۵۰۹۰ به این شرح می باشد که : مدت اولیه قرارداد: مدت زمانی است که در قرارداد به عنوان مدت پیمان ثبت شده است (بر حسب روز)؛ مبلغ اولیه پیمان: مبلغی که در قرارداد به عنوان مبلغ پیمان ثبت شده باشد؛ مدت تاخیر در پرداخت: فاصله زمانی بین تاریخ واقعی پرداخت و تاریخ پرداخت طبق پیمان؛ مدت تمدید: تعداد روزهایی که به مدت اولیه قرارداد اضافه می گردد؛ مبلغ صورت وضعیت: مبلغ ناخالص کارکرد صورت وضعیتی که در پرداخت آن تاخیر شده است؛ دوره صورت وضعیت: فاصله زمانی تاریخ تسلیم صورت وضعیت مورد محاسبه و صورت وضعیت ماقبل آن به مهندس ناظر (بر حسب روز). فرمول محاسبه مدت تاخیر مجاز مربوط به تاخیر در پرداخت صورت وضعیت موقت کارکرد مطابق بخشنامه ۵۰۹۰ عبارتست از:

$$0.697 \times \text{مدت تاخیر در پرداخت} \times \frac{\text{مدت اولیه پیمان}}{\text{مبلغ ناخالص صورت وضعیت}} = \text{مدت تمدید}$$

علاوه بر مورد فوق در این بخش نامه برای محاسبه تمدید مدت به دلیل تأخیر در پیش پرداخت ها و چنانچه در پرداخت چند صورت وضعیت و پیش پرداخت تاخیرهایی رخ داده باشد و نیز چنانچه یک صورت وضعیت در چند قسط پرداخت شده باشد و یا چنانچه پیمانکار وام یا پیش پرداختی غیر از آنچه در قرارداد پیش بینی و مشخص شده است دریافت کرده باشد دستورالعمل مربوطه را ارائه نموده است و تاکید شده است که این دستورالعمل صرفاً برای محاسبه مدت تمدید ناشی از تاخیر در پرداخت صورت وضعیت ها و پیش پرداختهای پیمانکار میباشد و هر نوع آثار مالی و حقوقی ناشی از تمدید مدت پیمان طبق ضوابط مربوطه اعمال می گردد و مفاد آن جز در مورد تمدید پیمان قابل استفاده نیست.

شرایط عمومی پیمانهای PC مورد استفاده فعلی (۱۳۸۳)

شرایط عمومی پیمان‌های PC فعلی بر اساس مفاد بخشنامه ۱۰/۱/۱۸۳۴۰۶ مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۰۵ با موضوع موافقتنامه، پیوست‌ها، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان‌های تأمین کالا و تجهیزات، ساختمان و نصب به صورت توأم (PC)، برای کارهای صنعتی می‌باشند موادی از این بخشنامه که مرتبط با موضوع پژوهش بوده‌اند به شرح ذیل قابل ارائه می‌باشند:

ماده ۴۷ - انجام به موقع کار ، و تأمین مصالح و تجهیزات در تعهد کارفرما.

کارفرما ، نسبت به انجام کارهای در تعهد خود، از قبیل مهندسی پایه، خرید لیسانس، طراحی، مهندسی تفصیلی، اجرای بخش‌هایی از عملیات ساختمان و نصب، و یا تأمین بخش‌هایی از مصالح و سایر مواد، (UTILITY) و تجهیزات، تأمین مواد اولیه و نیز آب ، برق ، بخار و سوخت شیمیایی و کاتالیست مورد نیاز عملیات راه اندازی و آزمایش‌های عملکردی را که طبق پیوست ۱۳، به عهده وی گذاشته شده است، بر اساس برنامه زمانی موضوع بند ۱۳ می‌کند. هرگاه امکان تحویل بخشی از تجهیزات و یا مصالح مورد تعهد کارفرما در موعد مقرر، برای او میسر نباشد ، مراتب در فاصله زمانی معقول ، به پیمانکار ابلاغ می شود تا او نسبت به تجدید نظر در برنامه زمانی اقدام کند، به نحوی که تا حد ممکن ، از تأخیر در اتمام کار جلوگیری شود .

ماده ۵۳ - پرداخت‌های موقت

۵۳- ۸ هرگاه کارفرما نتواند ظرف مدت مقرر در بند ۵۳ پرداخت کند، به تناسب مدت تاخیر در پرداخت‌های مربوط، مبلغی به عنوان جبران هزینه‌های اضافی پیمانکار در مدت تاخیر، که میزان آن در شرایط خصوصی مشخص می‌شود، به وی پرداخت می‌کند. در صورت تأخیر پرداخت بیش از سه ماه از سوی کارفرما، پیمانکار می‌تواند به استناد ماده ۶۹، خاتمه پیمان را درخواست کند .

ماده ۶۴ - تغییرات مدت پیمان

۶۴- ۱- تمدید مدت پیمان: تمام زمان‌ها و مدت‌های پیش بینی شده برای شروع و خاتمه و مقاطع اصلی کارها ، تنها در صورت وقوع هر یک از شرایط زیر ، می توانند افزایش یابند:

۶۴- ۲- عدم انجام برخی از تعهدات کارفرما مرتبط با کار موضوع ماده ۴۷ ، با رعایت و ملاحظات پیش‌بینی شده در آن، که مانع از انجام به موقع کارهای موضوع پیمان و یا بخش‌هایی از آن شود

۶۴- ۱- ۸- وقوع سایر عوامل و شرایط غیرقابل پیش‌بینی که ناشی از قصور پیمانکار نبوده و باعث تأخیر در اجرای کار شود.

در اثر هر یک از شرایط یاد شده، پیمانکار درخواست تمدید مدت پیمان را همراه با اسناد و مدارک مثبت به کارفرما تسلیم می‌کند تا پس از بررسی کارفرما و توافق دو طرف، مدت تمدید مشخص و ملاک عمل قرار گیرد و به تناسب، برنامه‌های زمانی کارهای باقیمانده، به وسیله پیمانکار اصلاح شده و مجموعه مدارک، ضمیمه پیمان گردد

شرایط عمومی پیمان‌های PC مورد استفاده آتی (۱۴۰۲)

شرایط عمومی پیمان‌های PC آتی بر اساس مفاد بخشنامه ۱۴۰۲/۱۱۴۶۵ مورخ ۱۴۰۲/۰۳/۰۹ با موضوع موافقتنامه، پیوست‌ها، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان‌های تأمین کالا و تجهیزات، ساختمان و نصب به صورت توأم (PC)، برای کارهای صنعتی به صورت لازم الاجرا از مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۰۱ می‌باشند موادی از این بخشنامه که مرتبط با موضوع پژوهش بوده‌اند به شرح ذیل قابل ارائه می‌باشند:

ماده ۴۷ - انجام به موقع کار و تأمین مصالح و تجهیزات در تعهد کارفرما

۴۷- ۱- کارفرما باید نسبت به انجام کارهای در تعهد خود، از قبیل تأمین بخش‌های باقیمانده از طراحی و مهندسی (مطابق ماده ۴۱)، دانش فنی، خرید لیسانس، تأمین مصالح و تجهیزات، مواد اولیه، عملیات ساختمان و نصب و نیز تأسیسات جانبی در خصوص آب، برق، بخار و سوخت ۳۶ و سایر مواد شیمیایی و کاتالیست مورد نیاز عملیات راه‌اندازی و آزمایش‌های عملکردی که طبق پیوست شماره ۱۳ پیمان، به عهده وی گذاشته شده است، بر اساس ۳ پیوست شماره ، اقدام کند.

۲-۴۷ هرگاه مطابق این ماده، امکان تأمین بخشی از کارهای مورد تعهد کارفرما در موعد مقرر، برای او میسر نباشد، مراتب به پیمانکار ابلاغ می شود تا او نسبت به تجدید نظر در برنامه زمانی و ارائه گزارش آثار ناشی از این تجدید نظر اقدام کند، به نحویکه تا حد ممکن، از تأخیر در اتمام کار جلوگیری شود. در صورت تأخیر در اتمام کارهای پیمان ناشی از عدم به موقع انجام کارهای در تعهد کارفرما، در خصوص تمدید پیمان مطابق ماده ۶۴ اقدام خواهد شد.

ماده ۵۳ - پرداخت های موقت

هرگاه کارفرما نتواند ظرف مدت مقرر، پیش پرداخت و صورت وضعیت های موقت پیمانکار را پرداخت کند، به تناسب مدت تأخیر در پرداخت های مربوط، مبلغی به منظور جبران خسارت ناشی از تأخیر در پرداخت، بر اساس تغییر شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی اعلامی از سوی مرجع ذیصلاح و با رعایت دستورالعمل مذکور و با رعایت ماده ۶۴ تمدید می شود، مگر اینکه تأخیر در پرداخت ناشی از وی پرداخت می شود و پیمان مطابق دستورالعمل مذکور و با رعایت ماده ۶۴ تمدید می شود، مگر اینکه تأخیر در پرداخت ناشی از فعل پیمانکار محسوب شود. در صورت تأخیر پرداخت ۲، پیمانکار می تواند مطابق ماده ۶۹، پیمان ۱-۱ و ۱-۶۹ - از سوی کارفرما بیش از مدت مقرر شده در زیربندهای ۶۹ را خاتمه دهد. در صورت تمایل پیمانکار برای ادامه کار، حقی برای پیمانکار مازاد بر شرایط پیمان ایجاد نمی شود.

ماده ۶۴ - تغییرات مدت پیمان

۱-۶۴ تمدید مدت پیمان

۱ شرایط تمدید مدت پیمان: تمام زمان ها و مدت های پیش بینی شده برای شروع و خاتمه و مقاطع زمانی قسمت های اصلی کارها، تنها در صورت وقوع هر یک از شرایط زیر، می توانند افزایش یابند:

۳-۱-۶۴ تأخیر در پرداخت موضوع بند ۵۳

از بروز هر یک از شرایط جزء های ۱-۱-۶۴ الی ۹-۱-۶۴ پیمانکار باید ظرف مدت ۱۴ (چهارده) روز مراتب را با استناد به ماده مربوط در پیمان به همراه اسناد و مدارک، به مشاور کارفرما تسلیم نموده و پس از پایان شرایط مذکور، پیمانکار موظف است ظرف ۲۸ (بیست و هشت) روز، درخواست تمدید مدت پیمان را به همراه گزارش نهایی، برنامه زمانی جدید و کلیه اسناد و مدارک مربوط به مشاور کارفرما تسلیم نماید. مشاور کارفرما موظف است ظرف ۲۸ (بیست و هشت) روز از دریافت درخواست تمدید مدت پیمان، آنرا بررسی و نظر خود را در خصوص تمدید مدت پیمان به کارفرما اعلام نماید. کارفرما پس از دریافت نظر مشاور کارفرما، ۱۴ (چهارده) روز مهلت دارد تا مدت تمدید پیمان و برنامه زمانی جدید که مورد تأییدش می باشد را تصویب و به پیمانکار ابلاغ نماید. ابلاغیه، مدارک و اسناد مربوط ضمیمه پیمان می گردد. مشاور کارفرما و کارفرما باید با لحاظ تصمیم های قبلی خود در خصوص تمدید مدت پیمان، هر درخواست جدید تمدید مدت پیمان را مورد بررسی قرار دهند و مدت تمدید پیمان را تعیین نمایند. در صورت وقوع جزء ۱-۱-۶۴، مطابق "سند دستور تغییر کار"، مدت پیمان تمدید می شود. در صورتیکه پیمانکار ظرف مهلت های مقرر در جزء ۱-۱-۶۴ اقدام نماید، مدت پیمان در ارتباط با آن موضوع، تمدید نخواهد شد و کارفرما مسئولیتی در این خصوص نخواهد داشت، مگر آنکه دلایل دیرکرد پیمانکار در ارائه درخواست، مورد قبول کارفرما واقع شود.

تأخیر در پرداخت تعدیل در پیمان ۴۳۱۱

در استفساریه از امور نظام فنی اجرایی، مشاورین و پیمانکاران که طی نامه شماره ۳۰۲۱۳۰ مورخ ۱۳۹۷/۰۶/۱۴ اعلام شده است مطرح می شود در پیمان های بر اساس نشریه شماره ۴۳۱۱ و مشمول تعدیل آحاد بها چنانچه در پرداخت به موقع تعدیل تأخیر صورت پذیرد مشمول بند ۹ ماده ۳۰ شرایط عمومی پیمان بوده و کارفرما می تواند با روش های مناسب تأخیرات را محاسبه نماید و روش های بخشنامه شماره ۵۰۹۰-۵۴-۱۱۰۸۲-۱ مورخ ۱۳۶۱-۰۴-۰۸ و شماره ۵۲-۱۲۰۰-۵۱۸۸-۱ مورخ ۱۳۶۱-۰۴-۰۸ به عنوان راهنما و پس از تطبیق آنها با شرایط مندرج در ماده ۳۷ در رابطه با تعدیل در کنار روش های دستگاه اجرایی مورد استفاده قرار گیرد.

تاخیر در پرداخت در پیمان‌های PC (۱۳۸۳)

در استفساریه از امور نظام فنی اجرایی، مشاورین و پیمانکاران که طی نامه شماره ۳۲۰۶۷۶ مورخ ۱۳۹۷/۰۶/۲۴ اعلام شده است مطرح می‌شود در پیمان‌های PC فعلی بر اساس مفاد بخشنامه ۱۰۱/۱۸۳۴۰۶ مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۰۵ چنانچه در پرداخت به موقع صورت و وضعیت تاخیر صورت پذیرد استفاده از بخشنامه شماره ۵۰۹۰-۵۴-۱۱۰۸۲-۱ مورخ ۱۳۶۱-۰۴-۰۸ در آنها موضوعیت نمی‌یابد

۴- اسناد بالادستی

ماده ۲۳ قانون برنامه و بودجه:

سازمان برای تعیین معیارها و استانداردها همچنین اصول کلی و شرایط عمومی قراردادهای مربوط به طرح‌های عمرانی آئین‌نامه‌ای تهیه و پس از تصویب هیئت وزیران براساس آن دستورالعمل لازم به دستگاه‌های اجرائی ابلاغ می‌نماید و دستگاه‌های اجرائی موظف بر رعایت آن می‌باشند.

ماده (۳۴) قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور:

دولت موظف است به منظور افزایش کارآمدی و اثربخشی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با رعایت قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، اقدامات زیر را به اجرا در آورد:

الف- سازمان برنامه و بودجه کشور موظف است با لحاظ موارد زیر ظرف مدت یک سال از تاریخ ابلاغ این قانون، «سند نظام فنی و اجرائی کشور» را تهیه و اجراء کند.

نظام فنی و اجرایی یکپارچه کشور (مصوبه شماره ۲۵۲۵۴/ت/۵۷۶۹۷ هـ تاریخ ۰۸/۰۳/۱۴۰۰ هیات وزیران):

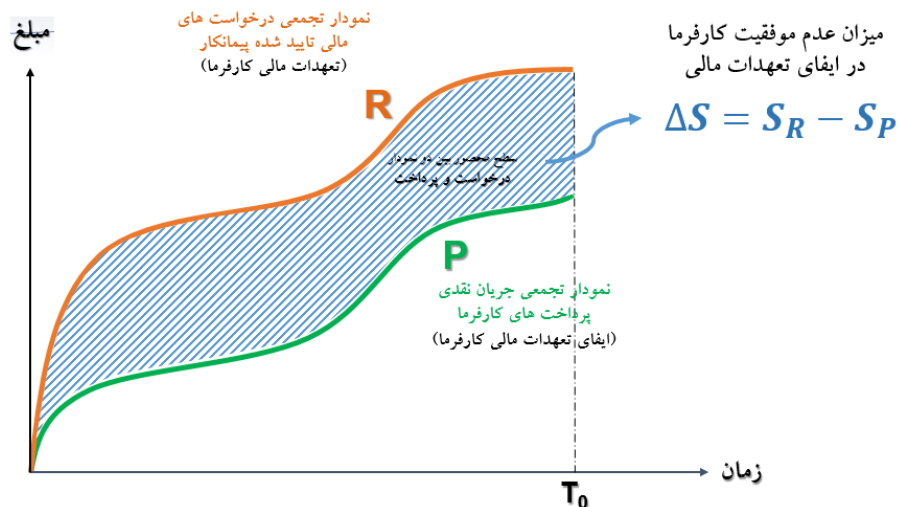
سازمان برای تعیین معیارها و استانداردها همچنین اصول کلی و شرایط عمومی قراردادهای مربوط به طرح‌های عمرانی آئین‌نامه‌ای تهیه و پس از تصویب هیئت وزیران براساس آن دستورالعمل لازم به دستگاه‌های اجرائی ابلاغ می‌نماید و دستگاه‌های اجرائی موظف بر رعایت آن می‌باشند.

ماده (۱۱) آیین‌نامه تضمین معاملات دولتی (مصوبه شماره ۱۲۳۴۰۲/ت/۵۰۶۵۹ هـ تاریخ ۲۲/۰۹/۱۳۹۴ هیات وزیران):

ضمانت تأخیر تعهدات مالی مناقصه‌گذار (کارفرما) که طبق بند (ب) ماده (۱۰) قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳ باید در اسناد مناقصه و به تبع آن در قرارداد منعقد قید و تعهد گردد، بر اساس شاخص تورم اعلامی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعدیل و پرداخت می‌گردد. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، نحوه محاسبه تمدید مدت پیمان (مجاز شمردن تأخیر تحویل مورد معامله) با لحاظ پرداخت ضمانت تأخیر تعهدات مالی کارفرما را تهیه و ابلاغ نماید

۵- مدل مفهومی

محاسبه تمدید بر اساس سطح زیر منحنی جریان نقدی پروژه جهت برآورد مدت تمدید بر اساس میزان عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی می‌توان میزان مساحت مابین منحنی تجمعی تعهدات مالی کارفرما (مطالبات پیمانکار یا همان درخواست‌های مالی تایید شده پیمانکار) و منحنی ایفای تعهدات مالی کارفرما (جریان نقدی پرداخت شده توسط کارفرما) در مدت زمان اجرای پروژه را به‌عنوان میزان عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی معرفی کرد (مطابق شکل ۱) که نسبت قصور کارفرما از تقسیم این مساحت به مساحت منحنی تعهدات مالی کارفرما در مدت زمان اجرای پروژه به عنوان حاصل می‌گردد

شکل ۱ نمایش مفهومی تمديد بر اساس سطح زیر منحنی جریان نقدی پروژه

در انتها حاصلضرب نسبت قصور کارفرما در مدت زمان اولیه اجرای پروژه، میزان مدت تأخیر مجاز پیمانکار ناشی از عدم انجام تعهدات مالی کارفرما تعیین می‌گردد

پیش نویس دستورالعمل نحوه محاسبه مدت تمديد پیمان ناشی از تأخیر در پرداخت‌ها و جبران تأخیر ایفای تعهدات مالی کارفرما

با عنایت به ابهامات موجود در خصوص نحوه محاسبه مدت تمديد پیمان ناشی از تأخیر در پرداخت‌ها و جبران تأخیر ایفای تعهدات مالی کارفرما، پیش نویسی جهت ارائه روش محاسبه ضمان تأخیر ایفای تعهدات مالی کارفرما، که دامنه شمول آن به کلیه قراردادهای موضوع ماده (۱) آیین-نامه تضمین معاملات دولتی گسترش یافته بود در مهر ۱۴۰۱ تهیه و جهت اظهار نظر به نأر خواهی ارکان مهندسی کشور قرار داده شد. دامنه کاربرد این پیش نویس از نظر محاسبه ضمان تأخیر ایفای تعهدات مالی کارفرما به شرح ذیل می باشد:

آ- موافقتنامه، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان

ب- قرارداد همسان طرح و ساخت

پ- انعقاد پیمان بر اساس فهرست بهای تجمیع شده راه، باند فرودگاه و زیرسازی راه-آهن

ت- انعقاد پیمان اجرای کارهای ساختمانی به صورت سرجمع

ث- پیمانهای مهندسی، تامین کالا و تجهیزات، ساختمان و نصب به صورت توام (EPC)، برای کارهای صنعتی

ج- موافقتنامه، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان-های مهندسی، تامین کالا و تجهیزات به صورت توام (EP)، کارهای صنعتی

چ- موافقتنامه، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان-های تامین کالا و تجهیزات، ساختمان و نصب به صورت توام (PC)، صنعتی

ح- پیمان-های منعقد شده بر اساس «قرارداد همسان ساختمان و نصب (C) برای تاسیسات صنعتی و زیربنایی

خ- موافقتنامه و شرایط عمومی همسان قراردادهای خدمات مشاوره

د- سایر پیمان-ها و قراردادهای موضوع ماده (۱) آیین-نامه تضمین معاملات دولتی.

همچنین دامنه شمول این پیش‌نویس به کلیه درخواست مالی موثر در ایجاد تاخیر در مدت پیمان گسترش یافته بود. دامنه کاربرد آن از نظر لحاظ نمودن انواع درخواست‌های مالی پیمانکاران در تمدید مدت پیمان ناشی از تاخیر در پرداخت‌ها مشتمل بر ۱- پیش پرداخت؛ ۲- صورت وضعیت کارکرد؛ ۳- صورت وضعیت تعدیل و ۴- تفاوت بهای نرخ مصالح می‌باشد متأسفانه علی‌رغم پیگیری‌های متعدد، وضعیت این پیش‌نویس تاکنون برای نگارنده نامشخص باقیمانده است

۶- جمع بندی و نتیجه گیری

بر اساس مطالب مطرح شده نتایج ذیل قابل ذکر می‌باشد:

در بررسی بخشنامه‌ها مشخص گردید که بررسی و محاسبه تأثیرات عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی بر تمدید مدت پیمان در پیمان‌های منعقد شده بر اساس نشریه ۴۳۱۱ و نیز پیمان‌های سر جمع بصورت واضح و کاملاً مشخص دیده شده است.

بررسی و محاسبه تأثیرات عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی در پیمان‌های آتی منعقد شده بصورت PC (بر اساس بخشنامه ۱۴۰۲/۱۱۴۶۵ مورخ ۱۴۰۲/۰۳/۰۹) نیز به صراحت مطرح شده است و علاوه بر پرداخت خسارت به پیمانکار، مطابق بند ۶۴-۱-۱-۳ تمدید مدت پیمان مجاز می‌باشد که این مورد بیانگر این مهم هست که پرداخت خسارت به پیمانکار تعارضی با تمدید مدت پیمان ندارد

با معرفی ضریب قصور کارفرما در مدل مفهومی، نگاهی ساده بر تأثیر عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی بر جریان نقدینگی پروژه و طولانی شدن اجرای آن می‌توان داشتن که منجر به پیشنهاد رابطه جهت محاسبه تمدید بر اساس سطح زیر منحنی جریان نقدی پروژه می‌گردد. در این راستا تعریف و پیشنهاد میزان خسارت قابل پرداخت به پیمانکار نیز قابل محاسبه می‌باشد

تدوین پیش‌نویس دستورالعمل نحوه محاسبه مدت تمدید پیمان ناشی از تاخیر در پرداخت‌ها و جبران تأخیر ایفای تعهدات مالی کارفرما بیانگر تایید ضمنی قانونگذار بر لزوم تمدید مدت زمان پروژه به دلیل عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی می‌باشد که این مهم، موضوعی علاوه بر جبران تأخیر ایفای تعهدات مالی کارفرما می‌باشد و این مورد نیز بیانگر این مهم هست که پرداخت خسارت به پیمانکار تعارضی با تمدید مدت پیمان ندارد

در استفساریه از امور نظام فنی اجرایی، مشاورین و پیمانکاران که طی نامه شماره ۳۲۰۶۷۶ مورخ ۱۳۹۷/۰۶/۲۴ اعلام شده است مطرح می‌شود در پیمان‌های PC فعلی بر اساس مفاد بخشنامه ۱۰۱/۱۸۳۴۰۶ مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۰۵ چنانچه در پرداخت به موقع تصویب و وضعیت تاخیر صورت پذیرد استفاده از بخشنامه شماره ۵۰۹۰-۵۴-۱۱۰۸۲-۱ مورخ ۰۸-۰۴-۱۳۶۱ در آنها موضوعیت نمی‌یابد به مجاز نبودن تمدید مدت پیمان تصریح نشده و صرفاً عدم موضوعیت بخشنامه ۵۰۹۰ ذکر شده است.

لذا با توجه به اینکه هم توسط جامعه مهندسی کشور و هم نظام اجرایی فنی کشور بر این موضوع که عدم موفقیت کارفرما در ایفای تعهدات مالی بر جریان نقدینگی پروژه تأثیر گذاشته و موجب تاخیر در اجرای کار می‌گردد به موجب ماده ۶۴-۱-۸ که بیان می‌دارد وقوع سایر عوامل و شرایط غیرقابل پیش‌بینی که ناشی از قصور پیمانکار نبوده و باعث تأخیر در اجرای کار شود موجب تمدید مدت پیمان می‌شود و پیمانکار می‌بایست درخواست تمدید مدت پیمان را همراه با اسناد و مدارک مثبت به کارفرما تسلیم می‌کند تا پس از بررسی کارفرما و توافق دو طرف، مدت تمدید مشخص و ملاک عمل قرار گیرد. که روشنگری و شفافیت قانونگذار در بخشنامه جدید موید این دیدگاه می‌باشد

فهرست مراجع:

- ۱- موافقتنامه، شرایط عمومی و خصوصی پیمانها (نشریه ۴۳۱۱)، بخشنامه ۵۴/۸۴۲-۵۴/۱۰۸۸-۱۰۲/۱۰۸۸ مورخ ۱۳۷۸/۰۳/۰۳ - سازمان برنامه و بودجه
- ۲- نحوه محاسبه تأخیرات ناشی از تأخیر در پرداخت صورت وضعیت ها - بخشنامه شماره ۵۰۹۰-۵۴/۸۲/۵۴-۱۱۰ مورخ ۱۳۶۰/۰۹/۰۲ - سازمان برنامه و بودجه
- ۳- رفع ابهامات بخشنامه ۵۰۹۰-۵۴/۸۲/۵۴-۱۱۰ مورخ ۱۳۶۰/۰۹/۰۲ - بخشنامه شماره ۱۳۰۰-۵۴-۵۱۸۸-۱ مورخ ۱۳۶۱/۰۴/۰۸ - سازمان برنامه و بودجه
- ۴- دستورالعمل نحوه تعدیل آحاد بهای پیمان - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور - بخشنامه ۱۰۱/۱۷۳۰۷۳ مورخ ۱۳۸۲/۰۹/۱۵
- ۵- مهندس مرتضی امری نیا - قرارداد و مدیریت ادعا - چاپ اول - تهران - انتشارات سیمای دانش - ۱۳۹۴
- ۶- مجموعه بخشنامه‌های ابلاغی از جانب سازمان مدیریت و برنامه ریزی با عنوان فهرس بهای واحد پایه در رشته‌های مختلف.
- ۷- بخشنامه شماره ۱۴ جدید درآمد مورخ ۱۳۸۰/۰۵/۰۶ - سازمان تأمین اجتماعی
- ۸- گزارش مجموعه آشنایی با بودجه (۴) اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای - طرح‌های عمرانی - تهیه و تدوین علی پناهی - مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- ۹- سامانه قوانین مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی:
 - قانون برنامه و بودجه - مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰ - مجلس شورا
 - قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی - مصوب ۱۳۷۹/۰۱/۲۱ - مجلس شورا
 - قانون مدنی - مصوب ۱۳۱۴/۰۱/۲۰ و ۱۳۱۴/۰۷/۰۱ - مجلس شورا
 - قانون مسئولیت مدنی - مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۰۷ - مجلس شورا